

धोक्याची घंटा...

आपल्या जीवन मरणाच्या प्रश्नांवरीजी इतर प्रश्न आणि टीका-टिप्पीला कसे महत्व आले आहे, हे या निवडणुकीत दिसेल; परंतु ज्यामुळे जगणेची अवघड होणारा आहे, अशा हवामान बदलाकडे आणि त्याच्या पारणणामाकडे कोणताही राजकीय पक्ष आणि त्यांचे नेते दुर्लक्ष करीत आहेत. हिवाळ्यात न पडलेली थंडी, कमी पाऊस, अंग भाजून काढण्यांने तापासावरीत आता जगण्याची सवय करताना हवामान बदलायुन्हो झोणार्या परिणामांचा विचार करून न्यावर काही धोरणात्मक निर्णय होणारा आहेत, की नाहीत हा खरा प्रश्न आहे. संपूर्ण हिमालय पर्वत परिसरात एकविसाऱ्या शतकातील सर्वात मोठे परिवर्तन होत आहे. बर्फाची रेखा कायमस्वरूपी शंभर मीटर मागे सरकली आहे. शंभर मीटर बर्फेशा मागे सरकली, तर काय फरक पडतो, असे वाटणारा वर्ग असेल; परंतु त्याचे परिणाम काय होतील, याच्या अज्ञानापेटी त्याची तीवी मानसिकता झालेली असेल. हिवाळ्यात तापमानात एक अश वाढ झाल्यामुळे दिलिंगंड तीन किलोमीटरांने कमी झाली आहेत. त्यामुळे बर्फवृष्टीचा हांगाम दीड महिन्याने पुढे सरकली आहे. हिमालयीन भागात जी बर्फवृष्टी डिसेंबर-जानेवारी महिन्यात व्हायवरी, ती या वर्षी फेंव्हारीच्या मध्याह्यापासून सुख झाली आणि मार्चपैस्त तुरुन्ही गहिली. उत्तराखण्डभीला 'वाडिया इन्स्टेट्यूट' आफ हिमालयात जीआंतर्जैंच्या शास्त्रांनी १९०१ ते २०१८ पर्यंतच्या हवामान संशोधन युनिटच्या डेटाचे विश्लेषण केले आहे. तापमान असेच वाढत राहिल्यास हिमालयातील हिमवर्षावं हंगाम आठ ते दहा वर्षांत पूर्णपणे बदलू शकतो किंवा हिमवृष्टीचे प्रमाण कमी होईल, असा निष्कर्ष त्यातून निघाला आहे. डिसेंबर-जानेवारीतील बर्फवृष्टी कमी तापमानामुळे गोडून जायवी; पण या वेळी पडणारा बर्फ जास्त तापमानामुळे वितकला आणि वाहन गेला. या वेळी हिमालयाची बर्फवृष्टी खिरेवे लवकरच रिकामी होतील, अशी भीती व्यक्त केली जात आहे. गेल्या दशकात हिवाळ्यात तापमानात वाढ झाली आहे, तर उन्हाळ्यात तापमान प्रथम हिमवृष्टी गहिले आहे. त्यामुळे हिमालयात बराच तापात कायम तापात होणारा आहे. बदलती परिस्थिती हिमालयातील जीवजंतु आणि वनस्पतीसाठी धोक्याची घंटा आहे. हिमालयाच्या चांगे ते पाच हजार मीटर उंचीवर कायम बर्फाची रेखा आहे. त्याच्या खाली तीन हजार मीटरपर्यंत झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पूर्वी कमी तापमानात बर्फवृष्टी होत होती, तिथे आता पाऊस सुख झाला आहे. त्यामुळे हिमालयाच्या अनेक किलोमीटर भागातून बर्फ गायब होऊ लागला आहे. बदलत्या हवामान चक्राचा सर्वात मोठा परिणाम देशाच्या उत्तर-पूर्व भागात जाणवता आहे. रिपोर्ट सेंसिंग सेंटलाइट 'डेटा' दर्शवितो, की १९७१ ते २०२१ दरम्यान अरुणाचल प्रदेशात बहुतेक हिमखंड प्रवर्तीवरी सरासरी नवीन मीटर वेगाने २१० मीटर मागे सरकले आहेत, तर लडाखमध्ये त्या वेग वर्षाला चार मीटर इतका आहे. कासीमीस्थरी डिसेंबर-जानेवारी महिन्यात झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पूर्वी कमी तापमानात बर्फवृष्टी होत होती, तिथे आता पाऊस सुख झाला आहे. त्यामुळे हिमालयाच्या अनेक किलोमीटर भागातून बर्फ गायब होऊ लागला आहे. बदलत्या हवामान चक्राचा सर्वात मोठा परिणाम देशाच्या उत्तर-पूर्व भागात जाणवता आहे. रिपोर्ट सेंसिंग सेंटलाइट 'डेटा' दर्शवितो, की १९७१ ते २०२१ दरम्यान अरुणाचल प्रदेशात बहुतेक हिमखंड प्रवर्तीवरी सरासरी नवीन मीटर वेगाने २१० मीटर मागे सरकले आहेत, तर लडाखमध्ये त्या वेग वर्षाला चार मीटर इतका आहे. कासीमीस्थरी डिसेंबर-जानेवारी महिन्यात झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पूर्वी कमी तापमानात बर्फवृष्टी होत होती, तिथे आता पाऊस सुख झाला आहे. त्यामुळे हिमालयाच्या अनेक किलोमीटर भागातून बर्फ गायब होऊ लागला आहे. काही वर्षांपूर्वी गोमुखाच्या प्रचंड हिमखंडाचा काही भाग तुटून भागातील धूणजेच गंगा नदीच्या उगमस्थानवर पडला होता. अशा प्रकारे हिमालयातील हिमखंड तुटणे हे निसर्गाचे अशुभ लक्षण मानले जाते. गोमुखापासून कालोमीटर अंतरावर असलेल्या गंगोत्री, भागातील चांगोत्री परिणाम देशाच्या उत्तर-पूर्व भागात जाणवता आहे. आज जिथे गंगोत्री मंदिर आहे, तिथे पूर्वी हिमखंड होता; पण या जसजसे तापमान वाढले आणि क्रूत्यकूल बदलले, तसेतसे हिमखंड आंकचन पावू लागले. १८१७ पासून, हिमखंडाच्या मागे जाणवाचा दर दरवर्षी बाबीस मीटर आहे. काही वर्षांपूर्वी गोमुखाच्या प्रचंड हिमखंडाचा काही भाग तुटून भागातील धूणजेच गंगा नदीच्या उगमस्थानवर पडला होता. अशा प्रकारे हिमालयातील हिमखंड तुटणे हे निसर्गाचे अशुभ लक्षण मानले जाते. गोमुखापासून कालोमीटर अंतरावर असलेल्या गंगोत्री, भागातील चांगोत्री परिणाम देशाच्या उत्तर-पूर्व भागात होणारा हे निश्चित. हिमखंड तुटून्याची प्रक्रिया सुरु राहिल्यास मुमुक्षुवांगी यांनी झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. तेवेही हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाचा शास्त्रज्ञ या घटनेच्या पार्श्वभूमीवर कमी बर्फवृष्टी झाल्याचे सांगत होते. या कमी बर्फवृष्टीचे कारण पृथीचे वाढते तापमान असल्याचे सांगितले जात आहे. कालांतराने पृथीचीरील तापमान असेच वाढत राहिल्यास आणि धूप होऊन हिमखंड तुटूने, तर त्याचा परिणाम समुद्राच्या यांनी एकत्रित झाडे नाहीत. ही रेखा मागे पडल्यामुळे जिथे पाण्याखाली जाळ लागली. आतापर्यंत हिमवर्षावं तापलवाच